

Tangl Balázs

Laudáció a Benda Gyula-díj átadása alkalmából,

Jászberény, 2023. augusztus 25.

Balázssal először 2011-ben találkoztam, amikor a dualizmus kori Vas megyei laktanyák főként építésügyével foglalkozó OTDK dolgozatának egyik bírálója voltam, és bár kritizáltam, de maradandó sebeket nem okozhattam, mert felkért témavezetőnek, akkor még a mesterszakos dolgozatához. Tette ezt annak ellenére, hogy a hadsereg történetéről, finoman fogalmazva is igen szerény tudással rendelkezttem, és tegyük hozzá, amit ma erről tudok, azóta is mind neki köszönhetem. 2013-ban aztán Balázs első díjat nyert azzal az OTDK dolgozatával, amely a katonaság szerepét elemezte Kőszeg dualizmus kori fejlődésében. Ez a kutatása már szorosabban véve azokat a társadalomtörténeti problémákat feszegette, amelyek elemzését később a doktori munkájában is folytatta, szülővárosa, Szombathely esetében. Az Atelier Interdiszciplináris Történeti Doktori Program keretében 2021-ben megvédett, 395 oldalas disszertációja mögött tehát legalábbis mintegy tíz évnyi kutatómunka áll.

Az ELTE BTK Történelemtudományi Doktori Iskolájának jelenleg is érvényes szabályzatában azt olvashatjuk, hogy a disszertáció ideális terjedelme 11–12 szerzői ív, körülbelül 165–180 oldal, vagyis Balázs, mondhatni renitens módon, ezt az elvárást figyelmen kívül hagyta, hiszen munkája ennek több, mint a duplája. Ennek oka azonban korántsem valamiféle felesleges terjengősség, vagy modoros szószátyárság. Ellenkezőleg, egy igencsak sűrű, egyúttal nagyon is célratörően, világos és élvezetes stílusban megírt munkáról van szó. A tekintélyt parancsoló terjedelmet az magyarázza, hogy Balázs a kutatási témáját a maga lehető legkomplexebb teljességében kívánta tárgyalni, amihez ráadásul alig támaszkodhatott korábbi kutatásokra. A közös hadsereg társadalomtörténeti szempontú elemzésére előtte csak kevesen vállalkoztak, a korszak katonai kultúrája hazai viszonylatban jórészt feltáratlan terület volt, de Szombathely dualizmus kori társadalmáról sem álltak a rendelkezésére kellő részletességű alapkutatások. A korabeli városi társadalom és a katonaság közötti kapcsolatok, illetve a hadsereg jelenlétének az egyes települések 19. századi urbanizációjára gyakorolt hatását hazai viszonylatban pedig hasonló mélységében és összetettségében előtte senki sem vizsgálta. A munkája tehát a magyar történetírásban valóban egyedülálló, úttörő vállalkozás. Mindez persze csak úgy lehetett sikeres, hogy Balázs a feldolgozáshoz egyaránt felhasznált kvantitatív és kvalitatív elemzési módszereket, rendkívül széleskörű és sokrétű forrásbázisra építette a munkáját, és a középpontba állított problematikát az egyénektől az ezredek, illetve a város, sőt az országos, illetve birodalmi szintig terjedően, vagyis multiszkopikus megközelítésben vizsgálta.

Teljesen indokolt, hogy a munka fő címe *Közös hadsereg és magyar társadalom*, és csak az alcímben jelenik meg utalás Szombathelyre. Miközben a szerző nagyon is figyel a lokális sajátosságokra, vagyis arra, hogy a dunántúli város modernizálódásának, belső viszonyainak, vagy a városrendszerben elfoglalt helyzetének a jellegzetességeit, csakúgy, mint a helybéli katonaság társadalmi és kulturális jellemzőit a maguk egyediségében ragadja meg, alapvetően korántsem helytörténeti monográfiáról van szó. A díj névadójának, Benda Gyulának a keszthelyi kutatásaihoz hasonlóan Tangl Baláznak sem önmagában és önmagáért Szombathelyre irányul a munkája, bár ez is teljesen méltánylandó célkitűzés lenne. Az elemzés tárgyául választott város mindenekelőtt azt a jól megragadható kutatási terepet jelenti, amely lehetővé teszi a számára az általánosabb társadalomtörténeti kérdések megfogalmazását, egyúttal pedig a maguk konkrétságában való vizsgálatát.

Ez a szerzői törekvés az egész értekezésen keresztül következetesen érvényesül, legyen szó a helybéli polgári elit és a tisztikar közötti kapcsolathálók rekonstrukciójáról vagy akár a városi közéletet felkavaró kisebb-nagyobb botrányoknak az ismertetéséről. A vizsgálat tétje röviden persze úgy is összefoglalható, hogy vajon a dualizmus korában mit jelentett egy város számára a hadsereg állandó jelenléte, ez a megfogalmazás azonban elfedi a munka által valójában érintett problémák sokrétűségét és gazdagságát, a társadalom fokozatos militarizálódásának kérdésétől a katonaságnak a társadalmi mobilitásban, vagy a helyi és regionális identitás alakulásában játszott szerepétől a nacionalista törekvések és a közös hadsereg nemzetek feletti szellemisége közötti ellentmondások problematikájáig.

Balázs disszertációja, amely remélhetőleg minél előbb könyv formájában is elérhető lesz, olyan innovatív, új kutatási irányokat kijelölő és megalapozó munka – mint azt már a disszertáció opponensei is hangsúlyozták –, amely szemléletével szervesen illeszkedik a nemzetközi történettudomány legújabb trendjeihez. Egyúttal pedig kiválóan megtestesíti mindazokat a társadalomtörténeti törekvéseket és azt a tudományos szellemiséget, amelyet a Hajnal István Kör képviselni kíván, egyszóval minden szempontból olyan kimagasló teljesítmény, amelyet a Kör a Benda Gyula-díj odaítélésével kíván elismerni, és amihez nagy örömmel gratulálok!

Czoch Gábor